

крэсцікам пакрэсціць (3 р.), і тады ету зямельку забіраюць дадому, у хату не нясуць, нясуць на могілкі. Сыпалі крэсцікам – эта называецца бацюшка ўжэ запячатану” (г. Хойнікі) [2, с. 164]. Абавязкова наведвалі могілкі на дзвяты дзень пасля пахавання нябожчыка.

Важным было ў мясцовай традыцыі правесці цырымонію памінавання нябожчыка і на 40 дзень пасля смерці. Варта адзначыць, што люстэрка і тэлевізар не раскрываліся да гэтага часу (ручнікі і палатно з іх не здымалі), бо лічылася, што душа нябожчыка можа знаходзіцца дома да 40 дзён. Родныя памерлага абавязкова ставілі свечку ў царкве за спачын яго душы, потым рабілі памінальны абед: “Пасля – 40 дней. Таксама ехалі ў цэркаў, малілісь, а потым ехалі на могілкі, там малілісь, выпівалі па чарцы і прасілі пакойнага, штоб прышоў абедань” (в. Віць) [2, с. 163].

Як адзначылі інфарманты, праз год таксама паміналі нябожчыка і спраўлялі абед: “А пасля наступаў адзін год. І яго называлі гадаўшчынай. Абрад гадаўшчыны быў такі, як і на сорак дзей” (в. Віць) [2, с. 163]. Звычайна было прынята запрашаць тых людзей, якія капалі яму і мылі нябожчыка, а таксама клікалі сваякоў.

У далейшым заўсёды памінаюць ужо памерлых кожны раз на Радаўніцу. Людзі прыносяць ежу і кветкі на магільны і памінаюць памерлых. Свята Дзяды было скіравана на ўшанаванне памяці пра тых, хто пакінуў гэты свет. Людзі рыхтавалі вячэру, якая, паводле павер’яў, павінна была знаходзіцца на сталах усю ноч. Перад гэтым абавязкова трэба было паклікаць да стала памерлых, каб яны “наспрабавалі” ежу. Раніцай пяклі бліны, каб “нябожчыкі паснедалі”: “На Дзяды заўсёды гатуюць вячэру, якую пакідаюць на ўсю ноч на стале. А перад тым як ісці спаць, людзі запрашаюць памёрлых на вячэру. У гэты дзень абавязкова гатавалі рытуальную страву «канун». Яе гатавалі з маленькіх кусочкаў булкі, мёду і вады” (в. Настолле) [2, с. 164].

Такім чынам, прыведзеныя матэрыялы па пахавальнай абраднасці Хойніцкага раёна захоўваюць агульнатрадыцыйную аснову і вылучаюцца адметнымі спецыфічнымі рысамі.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Махоўская, І. С. Беларуская традыцыйная пахавальна-памінальная абраднасць / І. С. Махоўская // Этналогія Беларусі: традыцыйная культура насельніцтва ў гістарычнай перспектыве: вучэб.-метад. дапам. / Т. А. Наваградскі [і інш.]. – Мінск : БДУ, 2009. – 335 с.

2 Хойнікшчыны спеўная душа: народная духоўная культура Хойніцкага краю: фальклорна-этнаграф. зб. / пад агул. рэд. В. С. Новак. – Мінск : Выд. Цэнтр БДУ, 2010. – 303 с.

The article characterizes the main structural components of the funeral ritual complex based on authentic folklore and ethnographic material, archived and recorded by the author himself on the territory of the Khoinksky district. Attention is focused on the ritual actions associated with the main stages of the funeral ceremony, with signs and beliefs.

УДК 398.8(476.2)

А. А. КАВАЛЁВА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ПРЫПЕЎКІ Ў ПЕСЕННЫМ РЭПЕРТУАРЫ ЖЫХАРОЎ ГОМЕЛЬШЧЫНЫ: ТЭМАТЫКА

У артыкуле падрабязна разгледжаны прыпеўкі Гомельшчыны, якія ўяўляюць сабой унікальную з’яву беларускага фальклору. Выяўлены розныя тэматычныя групы прыпевак, ахарактарызаваны музычныя і выканальніцкія традыцыі, а таксама сацыяльна-культурныя функцыі прыпевак, падкрэслена роля прыпевак у захаванні культурнай спадчыны рэгіёна.

Прыпеўкі як адзін з самых “жывых” жанраў народнай творчасці беларусаў займае важнае месца ў песенным рэпертуары жыхароў Гомельскай вобласці. Менавіта ў гэтых кароткіх тэкставых мініяцюрах знайшлі сціслае, але даволі выразнае адлюстраванне жыццёвы вопыт, гумар, глыбокі ўнутраны, надзвычай эмацыянальны свет лірычных герояў, а таксама дакладна перададзены сямейна-бытавыя перыпетыі і сацыяльныя адносіны ў грамадстве. “Як па форме так і па зместу прыпеўкі з’яўляюцца закончанымі творамі, якія не патрабуюць далейшага развіцця сюжэта, аднак могуць аб’ядноўвацца ў групы па тэмах, далучацца адна да другой і ствараць нешта на падабенства сюжэта, дзе кожная прыпеўка становіцца часткай цэлага” [1, с. 343]. Варта падкрэсліць, што прыпеўкі – гэта вершаваныя творы невялікага памеру, якія вызначаюцца выразнай рытмічнай і меладычнай структурай. Менавіта дзякуючы сваёй лаканічнасці і дынамічнасці, яны здаўна карысталіся вялікай папулярнасцю сярод шырокага кола насельніцтва Беларусі, у тым ліку і Гомельшчыны. У прыпеўках шукалі не толькі тое, што магло пазабавіць чалавека і суседзя, але і спасцігальні аб’ектыўныя рэаліі жыцця. Адсюль невыпадковымі з’яўляюцца ў гэтым жанры як выдатным узору своеасаблівага камунікатыўнага механізму матывы сацыяльнай крытыкі.

У архіве навукова-вучэбнай фальклорнай лабараторыі ГДУ імя Францыска Скарыны захоўваецца надзвычай багаты скарб прыпевак, або частушак, запісаных на тэрыторыі Гомельскай вобласці. Тэматыка прыпевак у гэтым рэгіёне ахоплівае розныя праявы сямейна-бытавога і грамадскага жыцця. Для паэтычнага стылю прыпевак характэрны прастата, даступнасць, гумар, што робіць гэтыя творы блізкімі і зразумелымі шырокай аўдыторыі. У прыпеўках яскрава перададзены багаты спектр пачуццяў, эмоцый і псіхалагічных рэакцый чалавека на розныя жыццёвыя сітуацыі. “Прыпеўкі – гэта своеасаблівы летапіс гісторыі, хроніка чалавечых жыццяў і лёсаў, імгненны рэзанатар пачуццяў і псіхалагічных станаў чалавека” [1, с. 351–352].

Найперш адзначым, што танец займае цэнтральнае месца ў прыпеўках Гомельшчыны. “З даследаванняў і запісаў фалькларыстаў XIX ст. вынікае, што беларускія прыпеўкі часцей за ўсё звязваліся з танцамі і выконваліся падчас танцаў” [1, с. 344]. Людзі даўней збіраліся даволі часта ў прасторных хатах, каб весела правесці час і з радасцю патанцаваць, рухі, як правіла, выражалі не толькі фізічную актыўнасць, але і перадавалі душэўны стан чалавека. Прыпеўкі пра танец – гэта своеасаблівыя мініяцюры-аповеды пра падрыхтоўку да калектыўных гулянняў, апісанне танцавальных рухаў, што знайшло адлюстраванне ў радках:

Пайду танцаваць,

Надзёну балеткі.

Буду ногі падымаць

Вышай табурэткі [2, с. 68].

Дынамічны рытм частушак дапамагае стварыць публічны танцавальны настрой, звязаны з лёгкасцю і імпульсіўнасцю моладзі, іх веселасцю. Можна выказаць меркаванне, што ў дадзеным выпадку і частушка, і танец, якім яна суправаджаецца, успрымаюцца як надзвычай аўтарытэтныя крыніцы радасці, духоўнай узнёсласці і з’яўляюцца важным сродкам сацыялізацыі.

Адна з найбольш культурна значных тэм, адлюстраваных у змесце прыпевак, – танцы нацыянальна-побытавага характару, напрыклад, сербіянка, якая ўзгадваецца ў некаторых прыпеўках адначасова як навучальны і творчы працэс:

Сербіянку танцаваць

Нада налаўчыцца.

Сперва дробі выбіваць,

А потым кружыцца [2, с. 69].

Прыведзеныя радкі не толькі перадаюць тэхнічны бок выканання танца, але і выражаюць народную любоў да танцавальнай культуры. Дэталізацыя перададзеных ў тэксце прыпеўкі дзеянняў указвае на важнасць майстэрства выканання танца і паступовага засваення традыцый танцавальнай культуры. Зыходзячы са зместу вышэйпрыведзенай прыпеўкі, лірычная гераіня імкнецца да дасканаласці выканання танца, што і з’яўляецца вызначальным матывам твора.

Пра танец і яго ролю ў жыцці моладзі гаворыцца і ў наступнай прыпеўцы:

*А я топну ногой,
У меня жар под ногой.
Пускай люди говорят,
Что и ботиночки горят* [2, с. 69].

Праява імпэтнага руху і энергіі ў прыведзеным тэксце адлюстроўвае непаўторны стан маладосці, сведчыць пра неспрытворнае жаданне жыць поўным жыццём. Выраз “*ботиночки горят*” уяўляе метафару, што перадае захапленне працэсам танцу.

Элементы матэматычнай дакладнасці і гарманічнасці рухаў прысутнічаюць у наступных радках прыпеўкі:

*Эх, топну ногой
Ды прытопну другой.
Сколько я ни тапачу,
Усё адно плясаць хачу* [2, с. 68].

Тут паўтараюцца папярэднія матывы, звязаныя з радасцю і неперажоўным жаданнем рухацца, што ў сваю чаргу сімвалізуе не толькі вясёлую забаву, але і з’яўляецца пэўнай формай перадачы эмацыянальнага стану ўнутранага свету выканаўцы. Танец у прыпеўках не проста фізічны акт, а сродак сацыяльнай камунікацыі, калі праз рух перадаюцца эмоцыі і ўдзельнікі свята з’ядноўваюцца. Адметным з’яўляецца той факт, што ў такіх прыпеўках моцна выражана ірацыянальная сіла руху як жывога працэсу, калі ногі нібы самі робяць сваю справу, нават калі танцор і “не хацеў” гэтага:

*Чаравічкі мае,
З боку выстрачаны.
Не хацела танцаваць –
Самі выскачылі* [2, с. 68].

Другая яркая тэма, адлюстраваная ў гомельскіх прыпеўках, – каханне і міжасабовыя адносіны. Немудрагеліста і з гумарам перадаюцца пачуцці маладых людзей. Напрыклад:

*Эх, топні нага,
Топні правенькая.
Усе адно рабяткі любяць,
Хоць я маленькая* [2, с. 68].

У прыведзеным тэксце гучыць матыву узнікнення сярод юнакоў і дзяўчат першай сімпатыі, юнацкага кахання.

У некаторых прыпеўках Гомельшчыны прагназуецца і стан жыцця замужняй жанчыны, гучыць горкая іронія пра яе цяжкі лёс пасля вяселля:

*Вы танцуйце, баціначкі,
Больш вам не танцаваць.
Выйду замуж – буду плакаць,
Вам пад лавачкай стаяць* [2, с. 68].

Сямейнае жыццё, этнапедагагічныя традыцыі выхавання – найбольш папулярная тэма многіх прыпевак:

*Мяне маменька радзіла,
Шоўкам ногі спавіла,
Каб я роўненька хадзіла
І танцорачкай была* [2, с. 68].

У прыведзеным тэксце гучыць матыву неабякавасці бацькоў да выхавання дзяцей, гаворыцца пра імкненне паўплываць не толькі на прывабны знешні выгляд, але і выхаваць у іх цікавасць да народных традыцый, падрыхтаваць да жыцця ў супольнасці. Вобраз маці, якая клапаціцца пра дачку, увасабляе спрадвечныя роднасныя сувязі, сімвалізуе перадачу культурных каштоўнасцей ад пакалення да пакалення.

Акрамя таго, у прыпеўках шырока прадстаўлены вобразы побытавых рэчаў: абутку, адзення, якія могуць сімвалізаваць сацыяльны статус герояў:

*Чаравічкі мае,
Стопанья пяткі.
Разрашыце станцаваць,
Мілья рабяткі [2, с. 68].*

Праз гэты прадметны вобраз “чаравічкі” сацыяльна ідэнтыфікуецца чалавек працы, падкрэсліваецца не толькі яго працаздольнасць, але і гаворыцца пра жыццёвую стомленасць. Менавіта разбітасць ці зношанасць чаравікоў сімвалізуе жыццёвы шлях чалавека.

У наступнай частушцы мае месца іранічнае вызначэнне танцора як няўпэўненага ў сабе чалавека, гучыць матыў высмейвання няўмельства ў танцавальным майстэрстве, але разам з тым адчуваецца, што галоўнае – гэта не пакрыўдзіць чалавека, захаваць цеплыню ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі ў межах супольнасці, нягледзячы на пэўныя недарэчнасці абставін і людскія недахопы:

*Пагарэлі хамуты,
Хай гараць і лямцы.
Які такі з цябе танцор,
Лепш сядзець на лаўцы [2, с. 68]*

Такім чынам, прыпеўкі – творы, якія маюць не толькі забаўляльны характар, але і з’яўляюцца своеасаблівымі “сацыяльнымі лустэркамі”, у якіх адлюстроўваюцца маральна-этычныя нормы, адносіны ў сям’і, паміж моладдзю і прадстаўнікамі старэйшага пакалення, характарызуюцца паводзіны лірычных герояў і перадаюцца шматлікія жыццёвыя рэаліі. Прыпеўкі, аператыўна рэагуючы на розныя жыццёвыя падзеі і з’явы, з’яўляюцца важным сродкам самавыяўлення, захавання культурнай ідэнтычнасці і ўмацавання сувязі паміж мінулым і сучасным.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Пятроўская, Г. А. Сямейна-абрадавая паэзія / А. Г. Пятроўская // Беларусы. Т. 7. Вусная паэтычная творчасць / Г. А. Барташэвіч, Т. В. Валодзіна, А. І. Гурскі і інш.; Рэдкал.: В. М. Бялявіна і інш.; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мн. : Бел. навука, 2004. – 586 с.

2 Палескія частушкі / Склад. 1 аутар прадмовы В. С. Новак. – Мазыр : РВФ “Белы вецер”, 1999. – 112 с.

The article examines in detail the pripeyki of the Gomel region, which constitute a unique phenomenon of Belarusian folklore. Various thematic groups of prishevy are identified, the musical and performing traditions, as well as the socio-cultural functions of prishevy are characterized, and the role of pripeyki in preserving the cultural heritage of the region is emphasized.

УДК 811.161.1`372:2-444.6

Е. А. КАЛИНИНА

(г. Гомель, УО «Гомельский государственный университет имени Франциска Скорины»)

РОДИТЕЛЬСКОЕ БЛАГОСЛОВЕНИЕ КАК ДУХОВНАЯ ЦЕННОСТЬ

В статье рассматривается сущность понятия «родительское благословение»; определяется его аксиологическая значимость в русской лингвокультуре; выявляются формы и функции родительского благословения в русской православной и светской традиции. Работа выполнена на материале фольклорных текстов различных жанров. Являясь по сути своей молитвенным обращением, в современном речевом этикете благословение может выполнять функции разрешения и благодарности.